

Chrudim.

Dr. Jakob Sachsel

Josef Löwenstein
Zájemce bei Chrudim

Richard Traub

Bernhard Freund

Tempel in Raubowitz (Außenansicht)

Vítěslav Werner

Geschichte der Juden in Horažďiowitz und Umgebung.

Bearbeitet von
Karel Němec, staatl. Konservator, Horažďiowitz.

Dějiny Židů v Horažďovicích a okolí.

Zpracoval
Karel Němec, st. konservátor, Horažďovice.

Nad řekou Otavou, právě uprostřed mezi Strakonice a Sušicí, leží Horažďovice, čítající touto dobou 3220 obyvatel. Leží v kraji převážně zemědělském na rozhraní Brd a Šumavy, což dodává městu i okolí zvláštního rázu. Půl hodiny cesty vzdálena jest Přecheň, poslední šumavská hora, s věkopamátným kostelíkem, přý desátým v Čechách a s prastarým župním hradem z dob Přemyslovců. Hradební zdi jsou ovšem již skoro srovnány se zemí a jen několik bašt naznačuje původní rozsáhlost. Ještě starší nežli hrad jsou jižně od kostelíka zachovalé valy pohanského hradiště, se kterých je skvostná vyhlídka na západ k Šumavě. As hodinu odtud rýsuji se mezi horstvem kolosální ruiny Rabi.

H. jsou staré poddanské město již z doby Václava II. Z r. 1292 mají ve znaku dvě stříbrné věže se štíty a střelami. Jakožto město poddanské nadány byly rodem Bavorů ze Strakonice mnohými právy a církevními statky. Na západní straně města stojí bývalá tvrz, pozdější zámek, který byl rozšířen a přestavěn ke konci 17. stol. H. byly pevnými hradbami i hlubokým příkopem dobře chráněny. Tak odolávaly za obléhání r. 1307 útoku vojsk vedených králem Rudolfem I., jenž u H. nedaleko samoty Jarova zemřel. K obléhání došlo pro odboj Bavorů strakonických, tehdejší to horažďovické vrchnosti. R. 1477 byly po druhé obléhány Bohuslavem ze Svamberka po celý jeden rok a teprve po úplném vyhladovění se Horažďovičtí vzdali. Tehdy byl pánem města Racek z Kocova, jemuž kdysi král Jiří Poděbradský byl nakloněn a město i výsadami obdařil. Ale později pro odboj a výtržnosti téhož Racka došlo ke zmíněnému obléhání H. Dále bylo město dobýváno za krále Vladislava r. 1502. To se stalo již za nové vrchnosti Pávy Švihovského, s nímž zmíněného roku král uzavřel mír a Horažďovické za stálost v bojích odměnil výsadou, že směli pečeti své listiny červeným voskem na způsob vyšší šlechty. Rovněž rod Švihovských obdařil město četnými výsadami, které ale pozdějšími členy toho rodu, hlavně Theobaldem, byly okleštěny. Proto došlo k rozepřím, v nichž občané se dovolávali práva u císaře Matyáše, ale marně. Dokonce r. 1616 po smrti Theobaldově odepřeli poslušnost Johance Švihovské, začež po stížnosti jejího nezletilého syna Ferdinanda Karla byly všechny radní osoby zavalány do Prahy a tam na hradě přes zimu v krutém vězení držány.

V krátkém čase po tom došlo k známému povstání proti Ferdinandu II. a tu r. 1619 počítali Horažďovičtí, hlásící se tak jako jejich vrchnost ke straně podobojí, krutost vojenského vpádu, tentokrát nejohroženějšího ze všech. Generál Bqoi obléhl město a v krátku ho dobyl. Vojáci hned po vpádu do města na několikero místech zapálili, takže vnitř i zevnitř hradb město

hořelo, věž se spálila, zvony i hodiny zničeny, rathouz se starými listinami, špitál se sladovnou, vše v hrozném ohni vzalo za své. Ze při tom nastalo drancování a týráni, je nasnadě. Zle bylo ve městě. Došlo to tak daleko, že i povozy a koně musili Horažďovičtí dát na vyvezení lupu. Purkmistr a konšelé vyslali potom tři páry prosebníků do světa o fedruňk. Došli až do Německa a přinesli 330 kop. Ferdinand Švihovský přel za hranice co přívrženec Bedřicha Falckého a kdesi ve Francii zemřel.

Horažďovské panství prodal vítězný Ferdinand hraběti Adamu ze Sternberka za 74.580 kop 40 grošů měšenských, což se stalo r. 1622. Až do válek třicetiletých stály Horažďovice v popředí zájmu obecného. Horažďovičtí měli jednu z nejlepších knih měšských práv z r. 1495 a konšelé slyšeli odedávna spravedlivosti a moudrosti svých rozsudků, takže okolní města jako Sušice, Strakonice, Kasejovice i Blatná se ve sporech odvolávala do Horažďovic. Nastoupením katolického rodu Sternberků nastaly městu klidnější doby. Ti tam byli někdejší rebelové, protireformace zlomila jim páteř. Vrchnost, pravda, jednala s nimi lidsky, rozmnožila výsady, opatřila jim třetí trh (jeden byl z doby krále Jiřího, druhý od Rudolfa II.). Stavěny a rozšiřovány církevní budovy. Tak r. 1685 rozšířena za Sternberků minoritický klášter a postavena na vrchu Stráží kaple, Loreta zvaná, což se stalo r. 1659 za Ludmily, vdovy po F. M. Sternberkovi. Roku 1691 za hraběte Václava Vojt. Sternberka po požáru znovu postavena byla v renesančním stylu radnice, která r. 1926 byla zbořena, aby učinila místo budově moderní. Jediná věžička, nyní na sboru cirkve československé se nacházející, jest zbytkem starého rathouzu a pamětníkem oněch dob. Také veliké panské sýpky jsou z doby sternberkovské z r. 1682. R. 1719 přechází panství se Sternberků na rod Thunovský a krátce potom dostává se Eleonoře z Mansfeldu, r. 1723. R. 1748 přešlo na V. M. z Pöttingu a r. 1755 drží horažďovické panství Karolina z Löwensteinu. Rychle vystřídal se ještě Rumerskirchové, kteří byli vlastníky panství za válek napoleonských až do r. 1834, kdy je koupil hrabě Rud. Kinský. V tomto rodu udrželo se panství až podnes. Město ovšem již dávno přestalo být městem poddanským.

Z kroniky židovstva na Horažďovicích.

V následujících řádcích podáme ukázky z dějin Židů na H. spíše formou kronikařskou. Usazení tu byli Židé od pradávna, ač písemné doklady jsou teprve od válek třicetiletých. Záznamy starší vzaly patrně za své při častých požárech, hlavně při spálení rathouzu r. 1619. V době té neměli v Horažďovicích

Eduard Münz

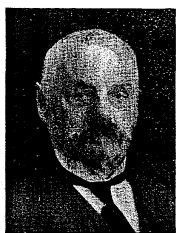
Karel Münz

Pavel Münz

Heřman Katz

chemik a materialista, Josef Eisner, ekonom. Též počestní žid. školy bylo dílem Eduarda Münnze. Jako podrobnost sluší poznamenati, že bylo žádáno na nově přijatém tehdy rb. Martinu Friedmannovi, aby modlitby v kostele konal česky, ačkoli z češtiny znal asi tři slova. Avšak slíbil, že modlitby česky vykoná a po plném dnu práce se úkolu toho čestně zhostil. Jediné přízvuč nebyl ještě jak náleží, ale i to se časem poddalo. Bb. Friedmann zastává svůj úřad nejdéle ze všech horažďovických rabínů, protože svůj úkol koná déle čtyřiceti roků. Jeho nesmlouvavé názory náboženské i jeho prostý zrovna patriarchální život získaly mu u všeho občanstva vážnosti. Leč M. Friedmann jest činným i v oboru vynálezů, z nichž některé má i patentovány, na př. samočinné připínání vagonů.

Z oddávací matriky bylo možno zjistiti tyto rabíny: Abraham Winternitz od r. 1839 do 1840. Od r. 1840 do 1853 nebylo zde rb., patrně pro nedostatek prostředků. Dále byli: Zachariáš Spitz, 1853—1858, Isak Troller, 1858—1860, bez rb. 1860—1861, dr. Bernard Altar, 1861—1862, Moses Rosenstruch, 1862—1864, bez rb. 1864—1867, Daniel Kohn, 1867—1871, bez rb. 1871—1872, Leopold Müller 1872—1875, Mojžiš Stark 1875—1879, bez rb. 1879 až 1887, Martin Friedmann, 1887—1931. Syn

Leopold Treichlinger

Rb. Martin Friedmann

rb. Winternitze Felix byl svého času přednostou cís. dvorní tiskové kanceláře ve Vídni, syn rb. Friedmanna Emil jest rb. a prof. v Pardubicích, druhý syn Rudolf inženýrem v Brně.

A nyní otázka: Jak dalece přispěli Židé v H. k hospodářskému, průmyslovému neb obchodnímu rozvoji města? Tu nutno dáti pravdě průchod v tom smyslu, že Židé byli tu vůdčími činiteli. Když r. 1873 po jednoroční existenci zkrachoval akciový cukrovar, ujal se

prázdné továrny Samuel Kohn, zvaný „Schnabel“ a zařídil v opuštěných prostorách výrobu sirek. Při převzetí byl pouhý komin továrný oceněn na 25.000 zl., sumu na ten čas velikou. Kohn vyráběl sirky s barevnými voskovými hlavičkami v pestré obrázky zdobených krabičkách pro export na východ. R. 1889 předal Samuel Kohn továrnu synu Alexandrovi, ale za něho nastal pokles výroby. Několik požárů i nepokoje v Orientu, za nichž přišel majitel o dodávky, učinily konce tomuto podniku kol r. 1898. V sousedství sirkářny stávala ještě před 35 lety papírna, majetek Rud. Fürtha a Bernarda Ganse, kterouž tyto dva vystavěli. Vyráběl se tam žlutý balící papír ze slámy. Papírna prosperovala až do r. 1897, kdy byla obrácena v ruinu zhořelým požárem, jenž vznikl, neznámo jak. Oba majitelé se potom odstěhovali z H. Také papírna byla významným podnikem, protože pro hospodáře znamenala odbyt slámy a zaměstnávala pěknou řadu dělnictva. Po malé, asi 2 leté přestávce ujali se vyhořelé papírny tři Židé: Heřman Steiner, Zikmund Friedler a Josef Ceschmay a založili tam výrobu škrobu. Škrobárna, v níž se vyrábí prvotřídní škrob bramborový, jest posud v provozu, ovšem převzalo ji družstvo hospodářské. Ze horažďovickým Židům nescházelo na podnikavosti, dokazuje i závod kol r. 1860 Vilémem Kohnem založený. Kohn, všeobecně „vatař“ zvaný, zavedl výrobu vaty z bavlny, nejprve způsobem rukodělným, potom strojově, ve mlýně podbranském, nyní elektrárně. Žoky bavlny proměňovány tu v uhlédné balíky vaty. Podnik ten se udržel do let devadesátých, kdy zašel. Dále budiž jmenován Adolf Stern, nájemce velkostatku Nový Dvůr, který v témž dvoře v letech 1875—1880 zbudoval za souhlasu majitele panství lihovar. Posud se tam dělá z bramboru lih. Konečně z průmyslových závodů nutno uvésti podnes dobře prosperující velkovýrobu octa a lihovin, majetek firmy „Bratři Münzové“. Zakladatel závodu, Simon Münz, začal s výrobou žitného destilátu, t. zv. „Münzovky“, a sice r. 1831 ve Stěchovicích na Strakonicku. Odtud přenesena výroba do H., a sice r. 1871. V domě zvaném Korvinovském, má firma obchod lihovinami a v zadní části jsou výroby octa ve velkém. Lihoviny a hlavně ocet rozváží se odtud po celém Pošumaví. Byl to hlavně Eduard Münz, otec nynějších bratří-společníků, Františka a Pavla, známý již ze stati o zavedení češtiny v obci a jeho bratr Karel, kteří přivedli závod na výši. Vedle výroby má firma dnes i přímé zastoupení skoro všech druhů cizozemských vín a našich minerálních vod. Z uvedeného vidno, že Židé vlastně byli zakladateli a průkopníky průmyslu v H.

Rovněž v obchodu drželi zde Židé odedávna vedoucí

místo. Vedle zmíněného již závodu bratří Münzů budtež jmenování aspoň v časovém pořádku obchodníci obilím od let sedmdesátých. Byli to: J. Dušner, Vilém Kohn, Bernard Gans, Heřman Steiner a jeho syn Arnošt a Weiner. Obchod dobyt看em provozovali od dávných let: Heřman Adler, Leopold Levý, Josef Löwy, syn jeho Jakub a synové téhož Richard, Jaroslav a Frida. David Weinfeld a D. Man obchodovali koňmi. V obchodu koloniálním držel přímát Heřman Katz, jehož závod r. 1859, týmž založený, byl svého času největším velkoobchodem v jižních Čechách. V dobách, kde nestávala ještě trať Horažďovice—Klatovy, rozvázala se z Katzova obchodu hlavně sůl, mouka a jiné zboží daleko široko. Heřman Katz zemř. r. 1922. Synové jeho rovněž založili zde své závody, a to: Eduard Katz obchod železářský a Otto Katz od r. 1907 velkoobchod koloniální, který rovněž dobře prosperuje jako kdysi závod jeho otce. V železářském obchodu vedl Ed. Katze uplatnil se zejména obchod Eduarda Steinera, převzatý r. 1907 po Václ. Cerveném. Závod rozšířil

Steiner tak, že dnes znamená velké hodnoty. O podnikavosti firmy svědčí i to, že společně s Žibřidem Porgesem byli prvními dodavateli zboží na Balkán, kamž vyvezli po válce světové přes 200 vagonů smaltového a železného zboží. Oba koupili ve Vídni pověstný „Riesenrad“ v Pátru, kterýžto podnik jest podnes v držení firmy Ed. Steiner. Obchod hospodářskými stroji a nástroji provozuje od r. 1890 Moritz Steiner. Závod prosperuje po 40 roků, ač nyní, kdy v H. stává hospodářské nákupní družstvo, spíše se specializuje na prodej kol, sicích strojů a gramofonů. Z obchodů textilními budtež jmenovány aspoň závody K. Sabata, který přičinlivostí se domohl vedoucího místa, R. Fantla, Gust. Fischla a Lud. Löwyho, Leop. Treichlingera. Též koloniální závod Ern. Kohna a obchod vejei Max. Kafky sluší uvésti co obchody s dobrou prosperitou. Vůbec možno prohlásiti, že v obchodním podnikání dosáhli Židé v H. bud zámožnosti nebo aspoň pěkného postavení, začež děkují v prvé řadě vyvinutému obchodnímu smyslu a solidnímu základu svých podniků.